
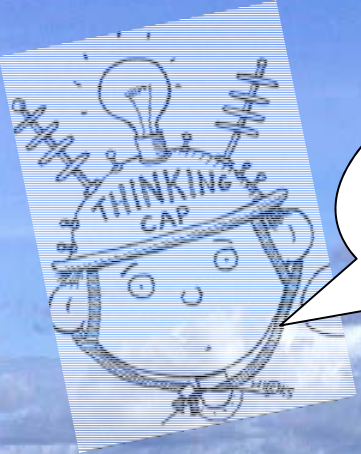
PURA SEMINAR - 07.11.16 SKI

Kantvegetasjon langs bekker og elver i jordbrukslandskapet

Eva Skarbøvik (eva.skarbovik@nibio.no)

Anne-Grete Buseth Blankenberg (agbb@nibio.no)

.... ha flere tanker i
hodet på en gang!

Endret klima
Flom, erosjon,
økt avrenning

Vanndirektivet
Biologi,
hydromorfologi,
kjemi

Økt matproduksjon
Politisk målsetning
(20%, økt selvforsyning)

A-GB.Blankenber

Tilskuddsordninger og Lovverket

- **NB!: Det gis kun tilskudd til jord det dyrkes på**
- Vannressursloven: Langs vassdrag med årssikker vannføring skal det «oppretholdes et begrenset naturlig vegetasjonsbelte som motvirker avrenning og gir levested for planter og dyr».
- Jordlova: «Dyrka jord må ikkje brukast til føremål som ikkje tek sikte på jordbruksproduksjon. Dyrkbar jord må ikkje disponerast slik at ho ikkje vert eigna til jordbruksproduksjon i framtida.»
Men: «Ved nydyrking skal det settes igjen en vegetasjonsone mot vassdrag».

Kantvegetasjon langs elver og bekker i jordbrukslandskapet

- Matproduksjon
- Rensefilter
- Helhetlig tiltaksplanlegging
- Redusere kanterosjon
- Biodiversitet i vann og på land
- Fordrøye eller bremse flomvann
- Allmennhetens interesser

Foto: A-GBB

Hva slags kanter ønsker bonden?

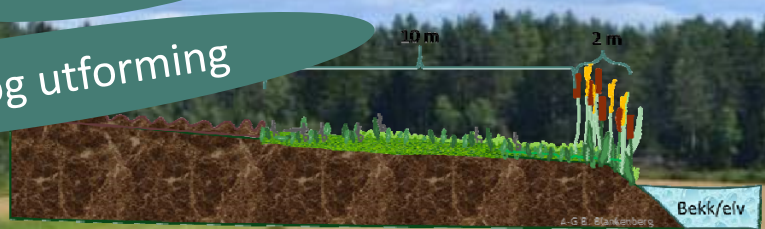
A-G

skjødsel

Kvalitet på, og bruk av gras

Bredde og utforming

nberg

Bondens erfaringer og tilbakemeldinger:

- **Skjødsel:**
  - Maskiner (har selv, innkjøp, lån av nabo, andre høster, beiting ok)
- **Kvalitet på, og bruk av gras**
  - brukbart og benyttet, ubrukbart grunnet mye slam, bruker det selv, «nabo-ordning», salgsordning
- **Bredde og utforming**
  - For bred, for smal, passe
  - Trær ikke populært (skygger på åker, øker fare for ugras, økt bruk av plantevernmidler og røtter i dreneringssystem!)
  - Forbygging er bra! Redusert erosjon og rettere strekninger på egen eiendom

A-GB.Blankenber

Kantvegetasjon langs elver og bekker i jordbrukslandskapet

- Matproduksjon
- Rensefilter
- Helhetlig tiltaksplanlegging
- Redusere kanterosjon
- Biodiversitet i vann og på land
- Fordrøye eller bremse flomvann
- Allmennhetens interesser

Foto: A-GBB

BUFFERSONER SOM RENSEFILTER

Vegetasjonsdekke kan være effektive tiltak for å redusere tilførsler av næringsstoffer, jord og andre forurensinger til vannforekomster

www.nibio.no/tiltak

Kantvegetasjon langs vassdrag

- Naturlig buffersone (f.eks. trær, busker) ★
- Gress langs åker, eng eller beitemark ★
- Mekanisk forbygging ★
- Manglende kantsone ★
(åker/eng ender i vannresipient)

- Sedimentasjonsgrøft (evt i tillegg til ...) ★

RENSEEFFEKT

% av overflateavrenning:

Partikler: 40-100 %

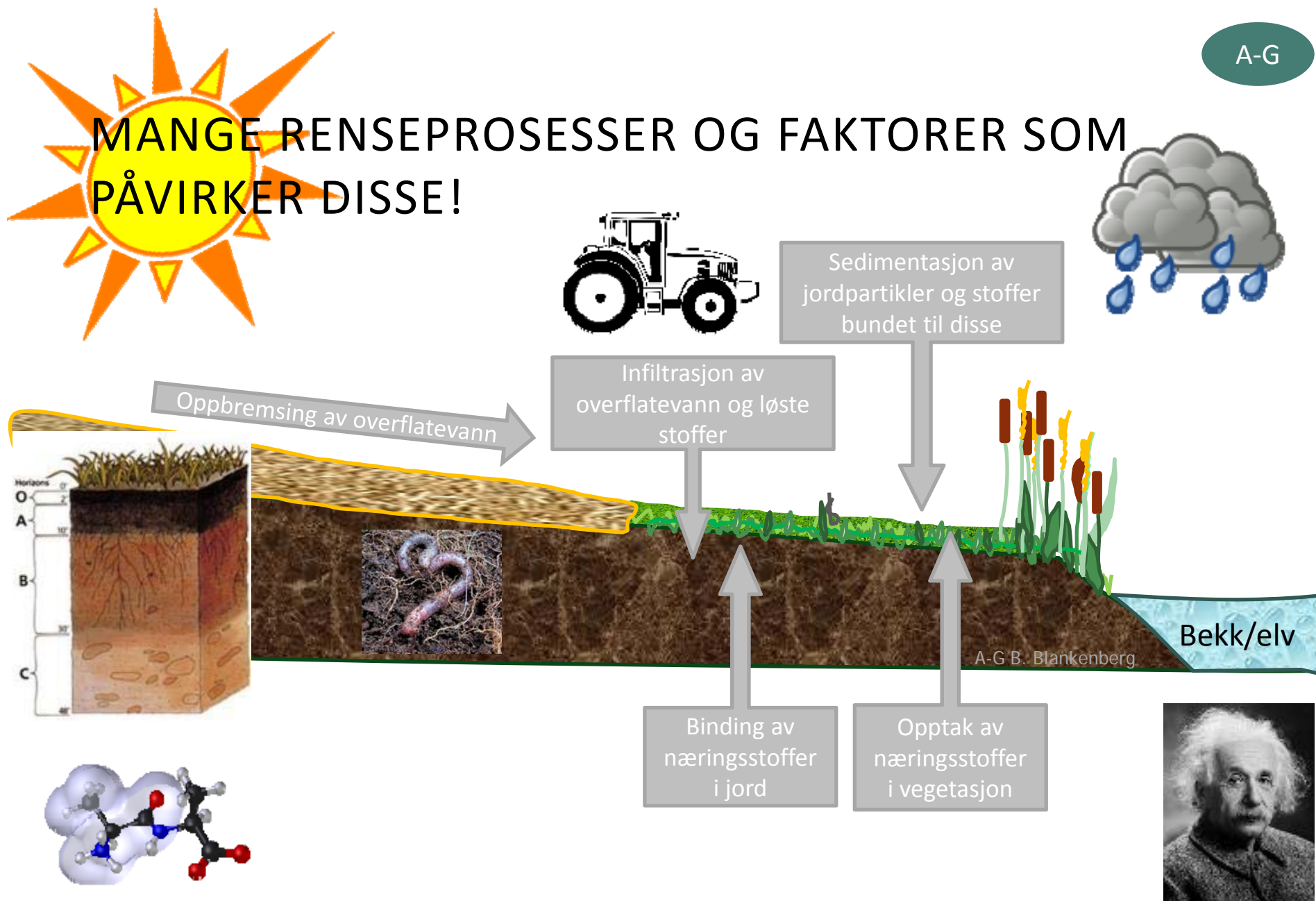
Fosfor: 40 - 95 %

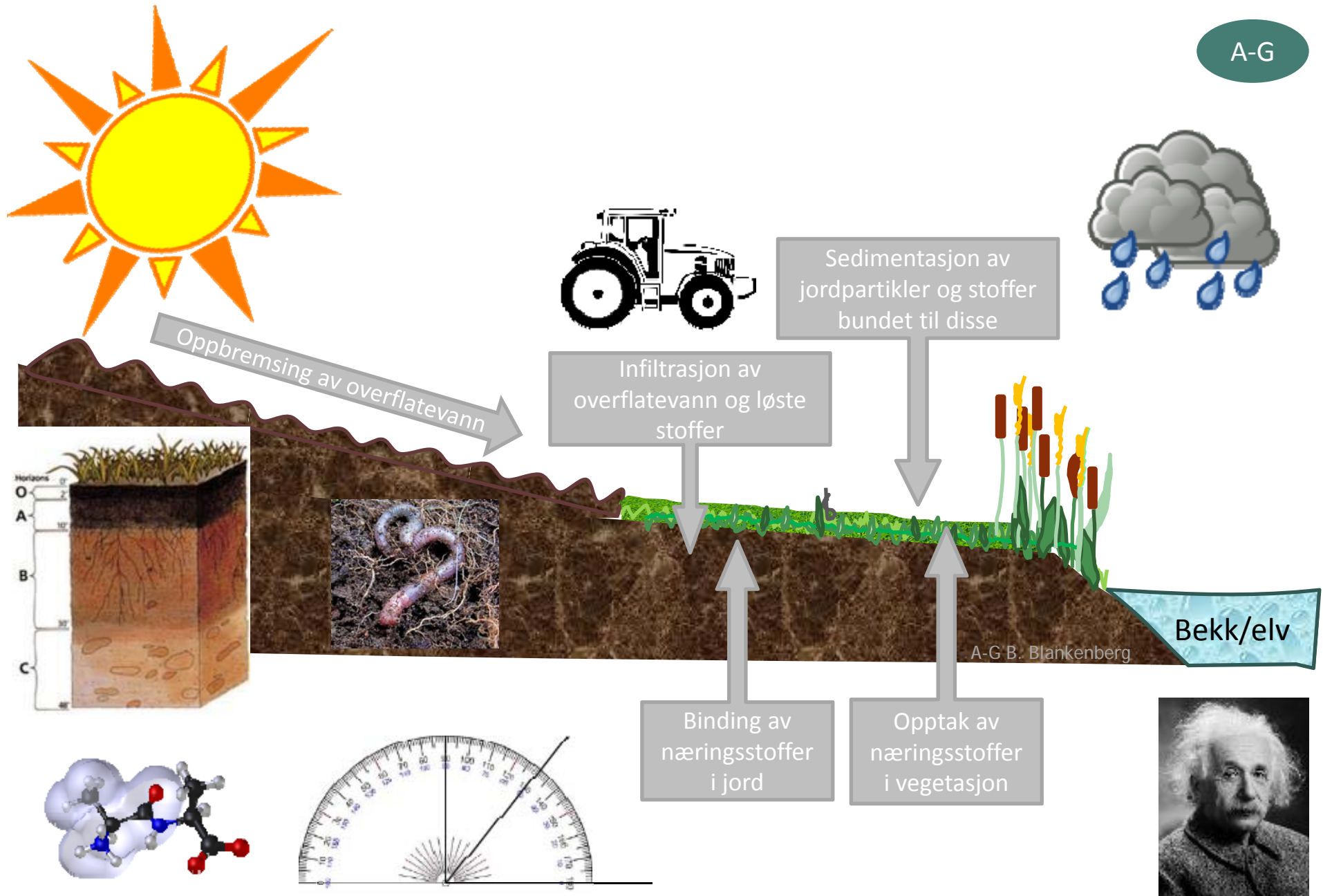
Nitrogen: 25 - 90 %

(sammenstilling av internasjonal og nasjonal litteratur)

Foto: A-G B Blankenberg

MANGE RENSEPROSESSER OG FAKTORER SOM PÅVIRKER DISSE!

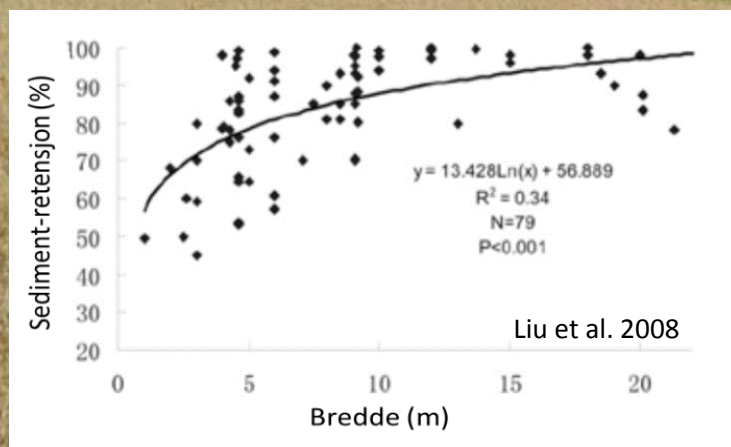

.. I TILLEGG....

– Bredden på buffersonen

Tidsperspektiv?
Løst fosfor?

Sedimenter / Fosfor
Avhengig av helling- og
hellingenslengde vil vanligvis bredden
på 5-10 m være tilstrekkelig for å
oppnå maksimal renseffekt.

A-G.B.Blankenberg

– P-Al status i jorda

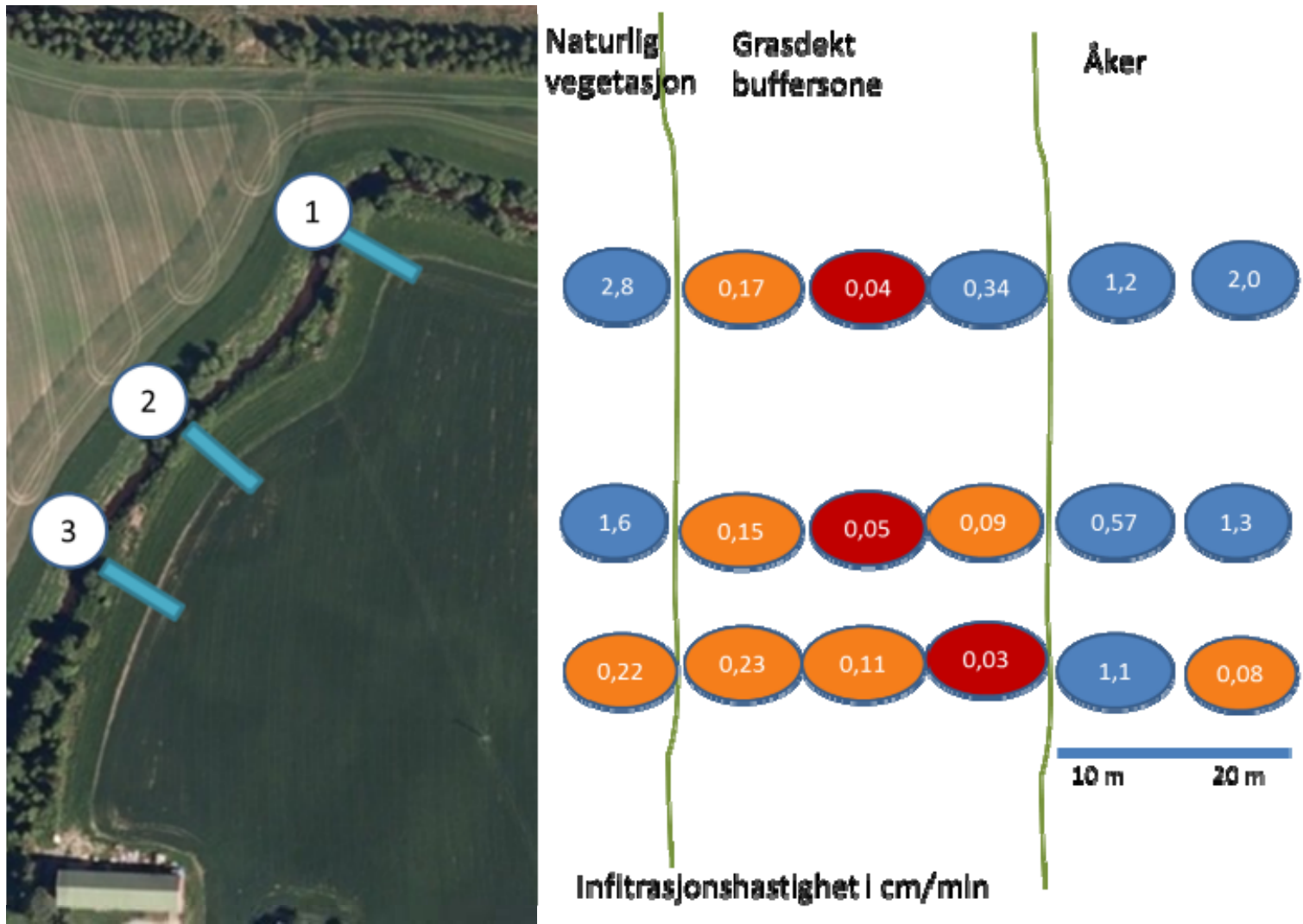
– Type vegetasjon

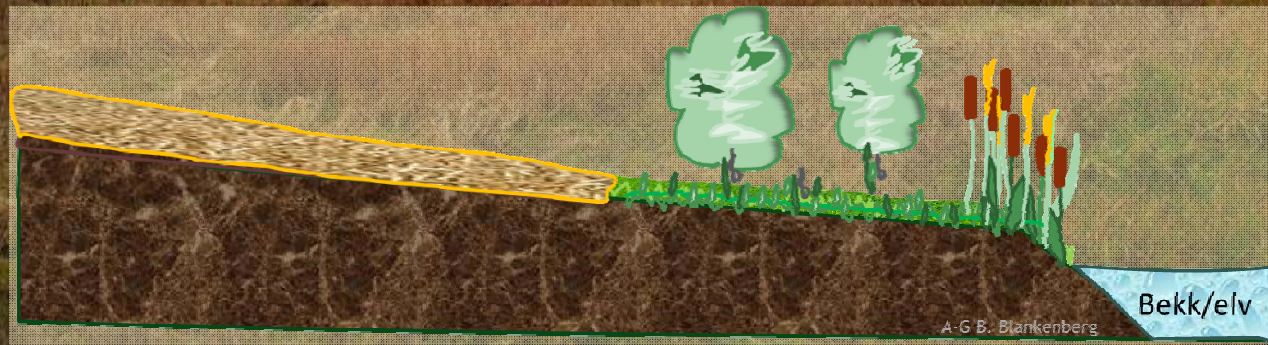

FUNGERER GRASDEKTE BUFFERSONER SOM TILTENKT?

– Type vegetasjon

Kantvegetasjon langs elver og bekker i jordbrukslandskapet

- Matproduksjon
- Rensefilter
- Helhetlig tiltaksplanlegging
- Redusere kanterosjon
- Biodiversitet i vann og på land
- Fordrøye eller bremse flomvann
- Allmennhetens interesser

Foto: A-GBB

HELHETLIG TILTAKSPLANLEGGING – RENSING OG ESTETIKK ...

Viktig å ha god kunnskap om aktuelle areal og tilpasse tiltakene til hovedproblemet.
Det kan være effektivt å kombinere flere tiltak

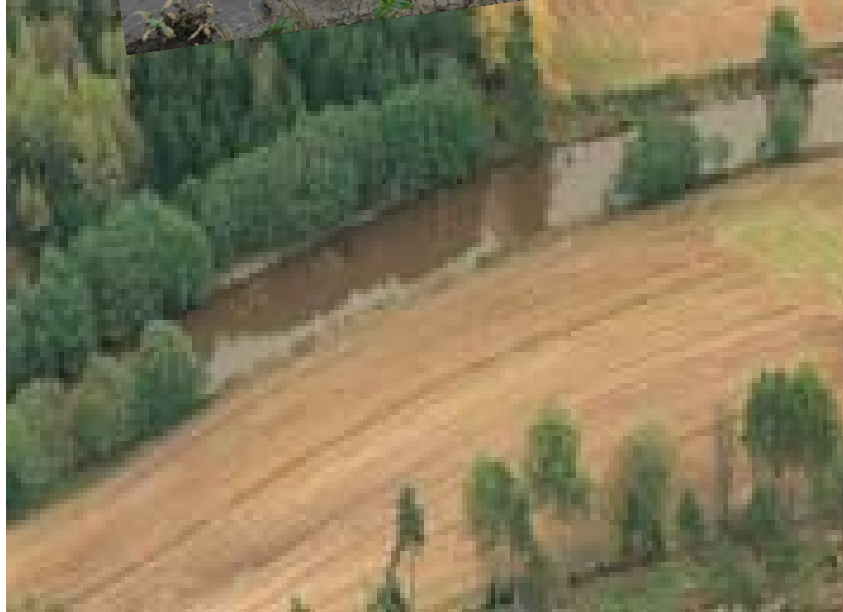
A-G

Problem og kilde, hva og hvor?

Hvor blir det av jord og næringsstoffer?
Hva er riktig tiltak?

Tiltak – kombinasjon – biologisk mangfold
- estetikk ...

Foto: A-GBB

I løpet av de siste 20 årene er det bygget over 1000 fangdammer i Norge

FANGDAMMER ER DE EFFEKTIVE?

130 tonn sedimenter / år

110 kg fosfor / år

(Blankenberg et al. 2015)	Sedimenter (%)	TP (%)
Skuterud	38	18
Norske fangdammer*	45-75	20-45

* Braskerud, Hauge, Bach, Blankenberg

Kombinasjon av grasdekte buffersoner
og fangdam - Øslandet

A-G

Biologisk mangfold..
Renseeffekt..
Estetisk..

Veletablert og nye sedimentasjonsdammer (fangdammer) - Jæren

A-G

Biologisk mangfold..
Renseeffekt..
Estetisk..

A-GB Blankenberg

A-GB Blankenberg

Spredt avløp i jordbrukslandskapet

A-G

Etterpolering i
landbrukstiltak

A-GB Blankenberg

Kantvegetasjon langs elver og bekker i jordbrukslandskapet

- Matproduksjon
- Rensefilter
- Helhetlig tiltaksplanlegging
- Redusere kanterosjon
- Biodiversitet i vann og på land
- Fordrøye eller bremse flomvann
- Allmennhetens interesser

Foto: A-GBB

Trær eller gras(produksjon)
mot kanterosjon?

Foto: E. Skarbøvik

Foto: E. Skarbøvik

Trefelling

Haldenvassdraget

E

April 2012

Foto:E Skarbøvik

Tidlig vår 2013: E-verk hogde ned trærne

Foto: E. Skarbøvik

Juli 2013, økt erosjon langs kanten

Foto: E. Skarbøvik

November 2013: Ca. 20 m³ jord ut i elva
= ca. 30 tonn partikler og ca. 20 kg totalfosfor

Målinger med erosjonsspinner:
Banker uten trær hadde 5-10
ganger høyere jordtap enn
banker med trær.

Skarbøvik og Blankenberg 2014

Foto: E. Skarbøvik

Litteratursøk:

Fordeler og ulemper med trær i kantsonene

Viktigst!

- Mekanisk forsterking av jorda i kantsonene
- Trekker opp vann, slik at erosjonen blir mindre
- Vekten av trærne gir jordsig
- Tre-velt kan gi økt erosjon

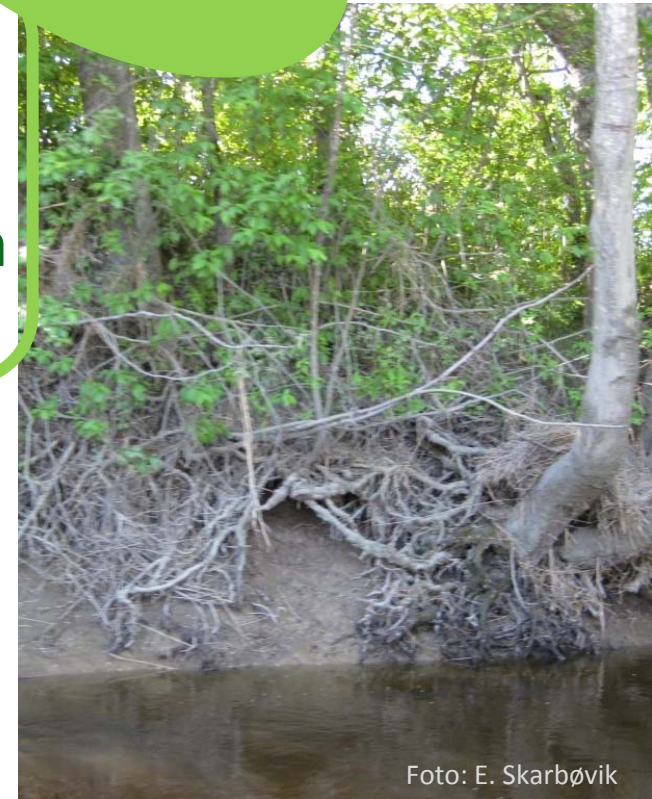

Foto: E. Skarbøvik

Kantvegetasjon langs elver og bekker i jordbrukslandskapet

- Matproduksjon
- Rensefilter
- Helhetlig tiltaksplanlegging
- Redusere kanterosjon
- Biodiversitet i vann og på land
- Fordrøye eller bremse flomvann
- Allmennhetens interesser

Foto: A-GBB

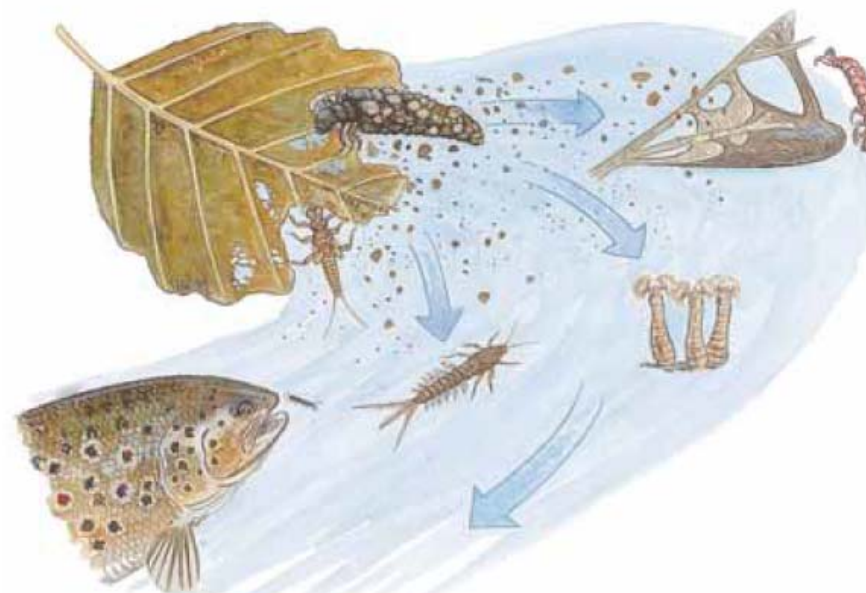
Terrestrisk biologi

Trær/skog beste valg:

- Viltkorridorer
- Pollinatorer
- Biodiversitet

Akvatisk biologi

- Nedfall fra trær gir næring
- Død ved gir skjulested og næring

Illustrasjon Holmer og Sjøgren; Skogbruk og vann 2009

Nedbrytning av løv i rennende vann.

Foto: E. Skarbøvik

- Trær gir skygge og skjul
- Og reduserer temperaturen i vannet. (Problemalger liker det hett og lyst!)

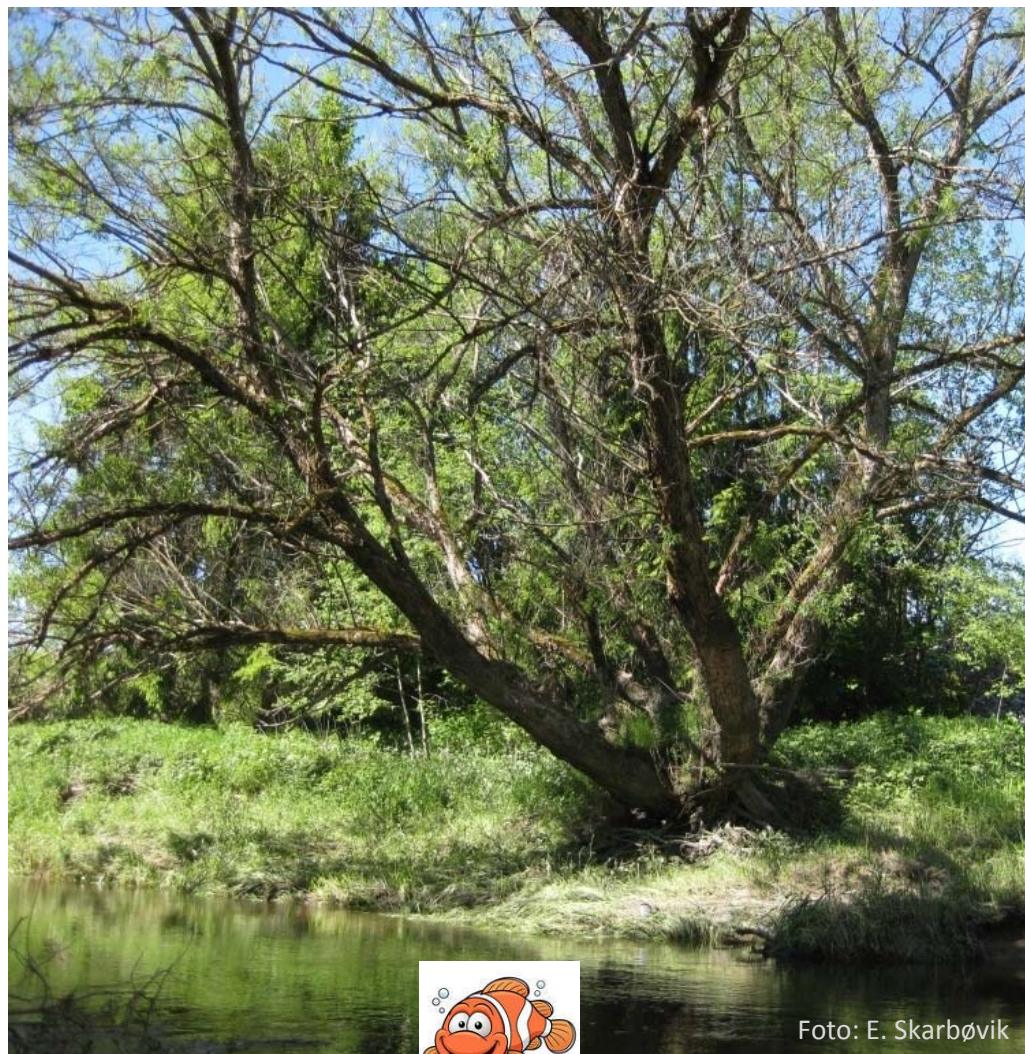

Foto: E. Skarbøvik

Kantvegetasjon langs elver og bekker i jordbrukslandskapet

- Matproduksjon
- Rensefilter
- Helhetlig tiltaksplanlegging
- Redusere kanterosjon
- Biodiversitet i vann og på land
- Fordrøye eller bremse flomvann
- Allmennhetens interesser

Foto: A-GBB

Upstream thinking:

Forsink! Lagre! Filtrer!

Fangdammer

Plante trær,
kvist-
dammer

Gjenvinn
myra

Miljørettet
jordarbeiding

Gras på flomutsatt
areal

Planning & managing soil & water - holding
back flood waters, restoring natural
processes. Matching land capability

I Norge er vi ofte opptatt av å «rydde opp»...

Rent og pent og steinsatt... Få vannet unna!

Men ...

- Hva med flomfordrøying?
- Biodiversitet?
- Skjul for fisk?
- Temperatur?

Kantvegetasjon langs elver og bekker i jordbrukslandskapet

- Matproduksjon
- Rensefilter
- Helhetlig tiltaksplanlegging
- Redusere kanterosjon
- Biodiversitet i vann og på land
- Fordrøye eller bremse flomvann
- Allmennhetens interesser

Foto: A-GBB

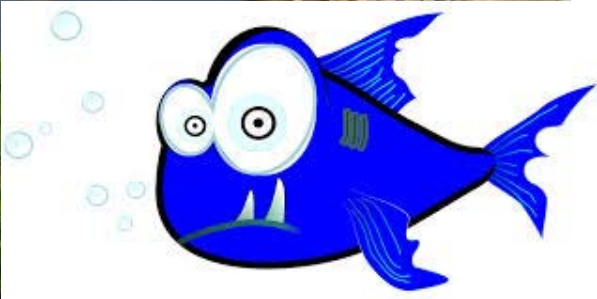
Brukerinteresser

Trær og kratt – kjekt for dyra
men uveisomt! Og turgåere ser
ikke elva for bare skog!

Trevelt i elva kan gi
utfordringer for båt og
kano...

Oppsummering

	Matpro- duksjon	Rense- effekt	Redusert kant- erosjon	Flomfor- drøyning	Bio- diver- sitet	Allmenn bruk
Gress	Green	Green	Yellow	Red	Red	Yellow
Skog/ trær	Red	Yellow	Green	Green	Green	Yellow
Gress og trær	Red	Green	Green	Yellow	Yellow	Green
Åker	Green	Red	Red	Red	Red	Red
Stein- legging	Red	Red	Green	Red	Red	Red

Positiv effekt

Litt effekt

Ingen eller negativ effekt

På tide å tenke nytt?

Frukttrær?

Bærbusker?

Endre tilskudds-
ordninger?

Foto: E. Skarbøvik

Vi takker våre
finansieringskilder, herunder
Landbruksdirektoratet,
LMD (SIS), Miljødirektoratet,
Vannområde Haldenvassdraget
og FM i Rogaland.

Takk for oppmerksomheten

Foto: E. Skarbøvik

49